

УДК 373.2(477)(092)

Квасецька Я.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КИРИЛО СЕЛЕЦЬКИЙ В ІСТОРІЇ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті порушуються питання, що не досліджені комплексно в українській дошкільній педагогіці, – про місце і роль в процесі становлення дошкільного суспільного виховання на західноукраїнських землях Кирила Селецького – греко-католицького священника і громадського діяча, організатора греко-католицьких чернечих громаджень сестер Службениць Пречистої Діви Марії і сестер Йосифіток, які провадили виховання дітей у перших українських дошкільних закладах у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. Розглядаються умови організації і функціонування першого українськомовного дошкільного навчального закладу в селі Жужель Сокальського р-ну Львівської області (1893), досліджуються особливості навчально-виховного процесу. Значна увага звертається на опрацювання Кирилом Селецьким змісту і засад релігійно-морального, розумового і національно-культурного виховання дітей, методичного забезпечення навчально-виховного процесу численними власними творами, серед яких – збірник релігійних поезій для дітей «Золота книжечка», дитяча читанка «Своя хата», адаптований для дітей греко-католицького обряду катехизм Л. Дегарба та ін. Важливе значення мав власне український посібник для дитячих захоронок – «Короткі катехитичні вправи і біблійна історія до ужитку християнських матерів, захоронок і душпастирів» (1896). У статті відзначено заслуги Кирила Селецького у популяризації кращого зарубіжного педагогічного досвіду, зокрема Салезіянської конгрегації Джованні Боска (Італія), яка опікувалася «занедбанними» дітьми, у формування високих вимог до постаті вихователя, що знайшли відображення в творі Кирила Селецького «Як укладжене має бути життя доброї законниці» (1908). Закладені Кирилом Селецьким організаційно-методичні засади функціонування дошкільних закладів – захоронок сприяли популяризації і активному розвитку системи громадського дошкільного виховання у Галичині. На початку 30-х років XX ст. згромадження сестер Службениць і сестер Йосифіток вели виховну роботу в більш як 60 дошкільних закладах. Зроблено висновок, що Кирило Селецький залишив яскравий слід як організатор і опікун перших українських дошкільних закладів, автор навчально-методичних праць і дитячих пізнавально-виховних художніх творів, дослідник і популяризатор зарубіжного педагогічного досвіду.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад (захоронка, дитячий садок), суспільне виховання, чернече згромадження, село Жужель.

Kvasetska Yaryna

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

KYRYLO SELETSKYI IN HISTORY OF PRE-SCHOOL EDUCATION OF UKRAINE

Summary. The article deals with issues not researched comprehensively in Ukrainian pre-school pedagogy, namely those of place and role of Kyrylo Seletskyi in the process of development of pre-school social education in Western Ukraine – a Greek catholic priest and activist, organizer of Greek Catholic nun communities of Serving Sisters of Virgin Mary and Josephite Sisters, who performed children educating in first Ukrainian pre-school educational institutions on Galicia in the late XIX – early XX century. Prerequisites for organization and functioning of the first Ukrainian-speaking pre-school educational institution in the village of Zhuzhel, Sokal district, Lviv region (1893) are being reviewed, peculiarities of the instructional and educational process are being investigated. Particular attention is being paid to Kyrylo Seletskyi's elaboration of content and foundations of religious-moral, intellectual and national-cultural education of the children, methodic provision of instructional and educational process with numerous works, written by him, among which are a collection of religious poetry for children "Golden Book", children's ABC "Own House", catechism adaptation for Greek Catholic children by L. Deharba etc.. Of crucial importance was a Ukrainian workbook for children's "zakhoronkas" – "Short Catechism Exercises and Biblical Story to Be Used by Christian Mothers, Zakhoronkas and Priests" (1896). The article highlights contribution of Kyrylo Seletskyi in popularization of better foreign pedagogical experience, namely Salecian Congregation of Giovanni Bosca (Italy), which took care of "neglected" children, as well as in formation of high demands for a teacher' role, which were reflected in "How Life of a Law-Abiding Person Must Be Organized" by Kyrylo Seletskyi (1908). Organizational-methodical foundations for functioning of pre-school educational institutions – "zakhoronkas" set by Kyrylo Seletskyi contributed to popularization and active development of the system of public pre-school education in Galicia. In the early 1930-s Serving Sisters and Josephite Sisters communities conducted educational work in over 60 pre-school institutions. The conclusion has been made therefore that Kyrylo Seletskyi made an important impact as an organizer and custodian of first Ukrainian pre-school educational institutions, an author of educational-methodological works and works of art that were used in educational-instructional process, a researcher and a popularizer of foreign pedagogical experience.

Keywords: pre-school educational institution ("zakhoronka", kindergarten), social education, nuns' community, village of Zhuzhel.

Постановка проблеми. Історико-педагогічний аналіз загальних і регіональних особливостей розвитку української дошкільної педагогіки є одним з важливих джерел формування сучасних теоретико-методологічних засад національної системи дошкільного виховання.

Розвиток дошкільної освіти на західноукраїнських землях відбувалося під впливом різних суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів, що знайшло своє відображення у своєрідних підходах до організації та змісту суспільного дошкільного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демократичні процеси в незалежній Україні відкрили широкі можливості для переосмислення історичного досвіду в різних сферах суспільного життя, в тому числі і в дошкільній педагогіці. Завдяки новітнім працям таких дослідників як З. Нагачевська, М. Лисенко, С. Івах, Г. Рего та інших до історії дошкільної педагогіки на західноукраїнських землях повернені імена багатьох значних постатей, які в другій половині XIX – на початку XX століття плідно працювали як популяризатори і організатори дошкільного суспільного виховання. Це, зокрема, Наталія Кобринська і Софія Русова, Марія Білецька і Костянтина Малицька, Себастьян-Віллібальд Шісслер і Лев Ясінчук. Поряд з ними заслуговує на увагу сучасних науковців діяльність Кирила Селецького – організатора перших українських дошкільних закладів (захооронок) на Західній Україні.

Виділення не вирішених частин загальної проблеми. Відсутнє комплексне дослідження питань зародження і становлення дошкільної освіти в умовах полікультурного західноукраїнського середовища, не виокремлено внеску громадських діячів і державних посадових осіб, причетних до початкового етапу розвитку дитячого суспільного виховання.

Мета статті. Висвітлення історико-педагогічних умов зародження суспільного дошкільного виховання на Західній Україні, з'ясування особливостей навчально-виховної теорії і практики, місця і ролі у цьому процесі громадського діяча, публіциста Кирила Селецького.

Виклад основного матеріалу. Кирило Селецький (1835–1918) – греко-католицький священник, галицький український церковний і громадський діяч, письменник і публіцист. Народився 29 квітня 1835 року в селі Підбужі, що неподалік Самбора на Львівщині, в сім'ї вчителя Михайла Селецького. Навчався у Самбірській гімназії, Львівському університеті і Перемишльській духовній семінарії. У 1860 р. висвячений на священника перемишльським єпископом, майбутнім галицьким митрополитом Г. Яхимовичем. З 1874 р. і до смерті – парох у с. Жужелі та приєднаному до його парафії с. Цеблеві (тепер Сокальський р-н Львівської обл.) [5].

Свою духовну службу отець Кирило Селецький супроводжував активною діяльністю в різних сферах суспільного життя – організовував товариства тверезості і позичкові каси (каси взаємодопомоги), хати-читальні і осередки товариства «Просвіта», а також дописував до провідних галицьких газет і журналів, видавав художні прозові і поетичні твори морально-релігійного і національно-культурного змісту. Але особливими справами отця Кирила Селецького стала організація активних жіночих греко-католицьких чернечих згромаджень – сестер Службениць Пречистої Діви Марії та сестер св. Йосафата Обручника Пречистої Діви Марії, які зайнялися організацією і веденням перших українських дошкільних закладів наприкінці XIX – початку XX ст. [2].

Питання організації у Галичині і Буковині українських установ суспільної опіки та виховання дітей дошкільного віку набуло актуальності з розвитком українського жіночого руху, який очолила письменниця і громадська діячка Наталія

Кобринська (1865-1920). 1884 року вона заснувала першу українську жіночу організацію «Товариство руських жінок» у Станіславі (нині – Івано-Франківськ), а 1891 р. на жіночому вічі в Стрию вперше порушила питання про організацію українських дитячих дошкільних закладів [3].

Актуальність проблеми національних дошкільних закладів зумовлювалася, зокрема, активним поширенням по всій Галичині польськомовних дошкільних закладів. Тільки згідно з офіційною статистикою 1890 року в Галичині функціонувало 58 дошкільних закладів (дитячих садків і дитячих захооронок), хоч насправді їх кількість була значно більшою. Однак серед них не було жодного українського. Відвідування польськомовних закладів українськими дітьми ставало складовою частиною колонізаційних процесів і не могло не викликати протесту в українських громадських колах [3].

Заклик Н. Кобринської про необхідність організації українського дошкільця був загалом позитивно сприйнятим галицьким суспільством, однак він наштотхнувся на складність ведення такої справи, пов'язаної насамперед із значними матеріальними затратами. Але Наталю Кобринську підтримали представники греко-католицької церкви – священник Кирило Селецький і чернець Єремія Ломницький. Вони організували в серпні 1892 р. чернече згромадження сестер Службениць, визначивши їхнім пріоритетним завданням ведення дошкільних закладів (захооронок).

Основою статуту сестер Службениць візантійського обряду, підготовленого Кирилом Селецьким і затвердженого Митрополитом ординаріатом 6 червня 1892 року, стали засадничі документи сестер Службениць латинського обряду, які вже більше 30 років активно працювали у Галичині з дітьми дошкільного віку [2]. Вони організували монастир і дитячу захооронку навіть біля села Жужель, однак монахині не могли зблизитися з місцевим населенням і були змушені перебраться на інше місце. Але вже 15 травня 1893 р. в Жужелі (нині – Жужеляни) на Сокальщині під егідою греко-католицьких сестер Службениць була відкрита перша в Галичині українська захооронка.

Про відкриття дошкільного закладу у Жужелі повідомив галицьку громадськість через газету «Душпастир» сам Кирило Селецький, відзначивши, що керівництво новозаснованим дошкільним закладом доручили сестрі Службениць, яка належно познайомилася з веденням виховного процесу в захооронках міста Львова» [1]. Першою вихователкою стала Арсенія Гордашевська – рідна сестра настоятельки згромадження Йосафати. Сестра А. Гордашевська мала відповідну педагогічну освіту та пройшла практику із ведення захооронок в римо-католицьких сестер Феліціанок [3].

Новий день у першій українській захооронці починався молитвою, після чого діти бавилися, а потім навчалися. Сестри Службениць вчили їх молитов та катехизму, читали казки, навчали віршиків та пісень, крім того, вчили рахувати і читати. Увечері дітей вели до церкви, після служби їх забирали батьки.

У червні 1894 року частина черниць Службениць переселилася із с. Жужель до Самолусків (нині – Самолусківці) біля Гусятина (Тернопіль-

щина), де постала захоронка завдяки пожертвуванням заможного селянина Степана Кормила. Третій дитячий заклад сестер Службениць був заснований 1895 року в селі Цигани (нині Борщівський р-н Тернопільської області). Його фундаторкою стала графиня Сапіжна. Згодом цей процес охопив різні райони Галичини [1].

Кирило Селецький був визнаний прокуратором (управителем) згромадження сестер Службениць, а духовний провід від імені отців Василіян здійснював Єремія Ломницький. Певний дуалізм в управлінні, намагання Є. Ломницького монополізувати керівництво сестрами Службеницями призвели до протистояння. Щоб не поглиблювати конфлікт, який завдавав шкоди новій справі, Кирило Селецький вирішив зректися участі в керівництві чернечим згромадженням.

1898 року у сусідньому з Жужелем селі Цеблові він заснував нову дитячу захоронку, де почали працювати три побожні кандидатки до монашого життя, яких, через брак місця, не прийняли до монастиря сестер Службениць. Згодом Кирило Селецький разом з дівчатами збудував дім сестер св. Йосифа Обручника Пречистої Діви Марії. Черниці стали відомі як сестри Йосифітки [5].

21 травня 1901 р. львівська газета «Діло» помістила інформацію про одну з перших акцій новозаснованого у Львові першого громадського дошкільного товариства «Руська охоронка», створеного з ініціативи Наталії Кобринської і Марії Грушевської (дружина історика Михайла Грушевського). Газета повідомила, що зусиллями товариства «Руська охоронка» та при щедрій допомозі ветерана-патріота о. Кирила Селецького у селі Цеблеві, приналежному до парафії з центром у селі Жужель, засновано руську (українську) охоронку для селянських дітей [4].

Мова, очевидно, йшла про відновлення діяльності або ж реорганізацію попереднього дошкільного закладу, заснованого 1898 р. У газетній публікації зазначалося, що матеріальні основи захоронки заклав протектор і фундатор К. Селецький, «відступивши» для цієї мети простору хату з обширним городом і забезпечивши охоронці повне утримання. Очолила заклад З. Майковська, яку скерувало сюди товариство «Руська охоронка». Для виховательки були виділені помічники з-поміж сільських дівчат – представниць сестер Йосифіток.

Організовані Кирилом чернечі згромадження сестер Службениць і сестер Йосифіток активно займалися виховною роботою з дітьми дошкільного віку як на початку ХХ ст., так і в період між Першою і Другою світовими війнами. У 1929 році сестри Службениць вели у Львівській, Перемиській та Станіславській єпархіях 39 захоронок, у якій виховувалися 1750 дітей [1]. Розгалужену мережу дитячих дошкільних закладів створили і сестри Йосифітки, які у 30-х роках ХХ ст. вели у Галичині близько 20 захоронок.

За жертовну церковну і громадську працю Кирило Селецький був удостоєний титулу почесного папського шамбеляна, відзначений найвищою нагородою імператора Франца Йосифа I – Хрестом Лицарського ордену. Недавно Українська греко-католицька церква розпочала процес беатифікації Кирила Селецького як праведника.

Заслужують уваги плоди публіцистичної та письменницької праці Кирила Селецько-

го – вірші, оповідання, переклади, призначені насамперед для наймолодших читачів і слухачів. «Оповідання його цікаві, дотепні, для найпростіших [читачів] зрозумілі, а для освічених – захопливі», – так писала графиня Потоцька, яка морально і матеріально підтримувала літературні кроки Кирила Селецького [5].

Художні твори молодого автора високо оцінили Ю. Романчук, К. Лучаківський і О. Партицький – укладачі «Рускої читанки для низших клас середних шкіл», що була підготовлена у двох частинах і побачила світ 1871 року. Твори Кирила Селецького зайняли почесне місце поряд з кращими зразками красномовства відомих представників української літератури з Галичини, Буковини і Наддніпрянської України – Тараса Шевченка, Івана Котляревського, Григорія Квітка-Основ'яненка, Пантелеймона Куліша, Маркіяна Шашкевича, Юрія Федьковича, Сидора Воробкевича та багатьох інших. Хрестоматія призначалася не тільки для гімназій, але й для учительських семінарій Галичини та Буковини. які готували педагогічні кадри для народних шкіл і дошкільних закладів [6].

Таким чином, майбутні учителі і вихователі мали можливість вивчати твори Кирила Селецького ще задовго до того, як він започаткував на західноукраїнських землях перші національні дошкільні заклади. А у Львівській держаній жіночій учительській семінарії з постанню і творчістю Кирила Селецького учениць знайомив безпосередній укладач «Рускої читанки» Омелян Партицький, який у цьому закладі протягом багатьох років викладав українську мову і літературу.

Твори Кирила Селецького широко використовувалися для виховання дітей в українських сім'ях і в перших українських захоронках сестер Службениць і сестер Йосифіток. Це, насамперед, – збічник релігійних поезій для дітей «Золота книжечка», дитяча читанка «Своя хата» (1869), переклад українською мовою катехизму Л. Дегарба, що був виданий під назвою «Катехизис для дітей греко-католицького обряду» (1869) [7]. Його, як і інші праці Кирила Селецького, активно підтримувало і розповсюджувало товариство «Просвіта». А вже 1896 року за авторства Кирила Селецького побачив світ перший власне український посібник для дитячих захоронок – «Короткі катехитичні вправи і біблійна історія до ужитку християнських матерів, захоронок і душпастирів» [8]. Цілком природно, що перший національний посібник, підготовлений священиком Української греко-католицької церкви для українських дошкільних закладів, стосувався релігійно-морального виховання, яке мало за мету розвивати в дітей християнські чесноти, допомагати через забаву «пізнавати Бога». У той же час захоронки сестер Службениць сприяли збереженню національної ідентичності українського народу в умовах утисків його мови, культури та історичної спадщини.

Кирило Селецький вперше познайомив українських читачів з Джованні Боском (1815-1888) – італійським священиком, а нині святом Римо-католицької церкви, засновником так званої превентивної системи виховання дітей, яка стала протилежністю репресивної системи, коли вихователь стоїть на сторожі дисципліни, а у випадку порушення певних правил вживає покарання. Д. Боско

категорично засуджував фізичні покарання, які шкідливо впливають на характер дитини. Допустимими вважав тільки покарання морального характеру: наприклад, стримана поведінка вчителя стосовно винуватця. Д. Боско вважав, що необхідно «дати свободу підліткам робити те, що їм подобається», «виявити пагінці їх позитивних якостей, а потім постаратися їх розвинути» [11].

1897 року о. Кирило здійснив поїздку в Італію, де познайомився з принципами виховної діяльності Д. Боска, особливостями роботи заснованої ним Салезіянської конгрегації. А 1900 року у Перемишлі побачила світ праця «Отець Іоанн Боско. Його життє і діла». У вступі Кирило Селецький особливо наголосив на значенні для українців виховної місії діяльності Іоанна Боска, який успішно опікувався «занедбанними» дітьми», «опікувався тими, яких світ відкинув від себе і засудив на моральний занепад» [9].

Окремі настанови і поради Джованні Боска знайшли відображення і в творі Кирило Селецького «Як укладене має бути життя доброї законниці» (1908), що призначалася насамперед для сестер-вихователів організованих ним чернечих згромаджень. Значна увага у ній приділялася виховній роботі з дітьми дошкільного віку [10].

Приклад Джованні Боска, який для розширення виховного впливу на дітей і молодь видавав

народною мовою спеціальну популярну літературу, спонукав Кирило Селецького продовжувати написання власних невеликих пізнавальних брошур. Ще у XIX ст. до читачів прийшли його «Книга мудрості, або життя чесного чоловіка» (1874), оповіді про відкриття Америки Христофором Колумбом (1884), життя святого Івана Золотоустого (1889), пригоди мандрівника Джеймса Кука (1892), а на початку XX ст. були надруковані видання про отця (митрополита) Іоана Снігурського (1904), про Ікону Пречистої Діви (1909), оповідання про життя арабських християн (1909) та ін. [5]. Автор подав юним читачам яскраві життєві зразки для наслідування релігійного і світського характеру, утверджував думку, що людина, яка довіряє Богові та живе за Його заповідями, стає у житті визнаним лідером і відкривачем.

Висновки і пропозиції. Життя і творчість Кирило Селецького були пов'язані з різними сторонами духовного і громадського служіння рідному народові, але особливий вплив вони мали на процес становлення та розвитку дошкільного виховання на західних землях України. Кирило Селецький залишив яскравий слід як організатор перших українських дошкільних закладів, автор навчально-методичних праць і дитячих пізнавально-виховних художніх творів, дослідник і популяризатор зарубіжного педагогічного досвіду.

Список літератури:

1. Виховна діяльність Сестер Службениць на початках створення Згромадження. URL: http://ssmi-ua.org/educational_activities.html (дата звернення: 24.06.2019).
2. Карпінка М. Отець Кирило Селецький – убогий сільський парох з великим капіталом у серці. *Голос з-над Бугу*. 2009. 7 липня.
3. Квасецька Я.А. Професійна підготовка вихователів дошкільця на західноукраїнських землях: історичний аспект [монографія]. Чернівці : Зелена Буковина, 2017. 352 с.
4. Нагачевська З.І. Українське дошкільця в освітньому просторі Східної Галичини (кінець XIX ст. – 1939 р.) : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2015. 254 с.
5. Сайко О. Отець Кирило Селецький. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/library/xx_st/seletskyj/ (дата звернення: 19.09.2017).
6. Руска читанка для низших клас середних шкіл / Уложив Омелян Партыцкій. Львів, 1871. Ч. 2.
7. Селецький К. Катехизис для дітей греко-католицького обряду. Львів, 1869.
8. Селецький К. Короткі упражненія катехетичкіі й біблійна історія до ужитку матерей христіанських, захоронок и душпастырей. Жовква, 1896.
9. Селецький К. (о.). Отець Іоанн Боско. Його життя і діяльність. Львів, 1992.
10. Селецький К. (о.). Як укладене має бути жите доброї законниці. Жовква, 1908.
11. Сапеляк О. Превентивна система виховання товариства Салезіян. *Народознавчі зошити*. 2012. № 2(104). С. 249–250.

References:

1. Vykhovna Diialnist Sester Sluzhebnyts Na Pochatkakh Stvorennia Zghromadzhennia. Available at: http://ssmi-ua.org/educational_activities.html (accessed 24 June 2019).
2. Karpinka M. Otets Kyrylo Seletskyi – Ubohyi Silskyi Parokh Z Velykym Kapitalom U Sertsii. Holos Z-Nad Buhu. 2009. 7 July.
3. Kvasetska Ya.A. Profesiina Pidhotovka Vykhovateliv Doshkillia Na Za-Khidnoukrainskykh Zemliakh: Istorychnyi Aspekt [Professional training of pre-school teachers in West Ukrainian lands: historical aspect]. Chernivtsi : Zelena Bukovyna, 2017. 352 s.
4. Nahachevska Z.I. Ukrainiske Doshkillia V Osvitnomu Prostorii Shhidnoi Halychyny (Kinets XIX St. – 1939 R.) Monohrafiia [The country's preschool in the educational space of Eastern Galicia (end of the XIX century – 1939): a monograph]. Ivano-Frankivsk : NAIR, 2015. 254 S.
5. Saiko O. Otets Kyrylo Seletskyi. Available at: http://old.ugcc.org.ua/ukr/library/xx_st/seletskyj/ (accessed 19 September 2017).
6. Rуска Chytanka Dlia Nyzshykh Klias Sepednykh Shkil / Ulozhyv Omelian Papytskii. Lviv, 1871. Ch. 2.
7. Seletskyi K. Katekhyzys Dlia Ditei Hreko-Katolytskoho Obriadu. Lviv, 1869.
8. Seletskyi K. Korotkiy Uprazhneniia Katekhetichyskiy y bibliina ystoriia do uzhytku materei khrystianskykh, zakhoronok y dushpastyrei. Zhovkva, 1896.
9. Seletskyi K. (o.). Otets Ioann Bosko. Yoho zhyttia i diialnist. Lviv, 1992.
10. Seletskyi K. (o.). Yak ukladzhene mas buty zhytie dobroii zakonnytsi. Zhovkva, 1908.
11. Sapeliak O. Preventyvna systema vykhovannia tovarystva Saleziian. *Narodoznauvchi zoshyty*. 2012. № 2(104). S. 249–250.